

MỘT SỐ YÊU CẦU ĐẶT RA TRONG DẠY HỌC MÔN GIÁO DỤC KINH TẾ VÀ PHÁP LUẬT ĐỂ PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC TỰ CHỦ VÀ TỰ HỌC CHO HỌC SINH

Lý Trung Thành, Hoàng Thu Thủy
Khoa Giáo dục Chính trị, trường ĐHSP-ĐHTN
Email: thanhlt@tnue.edu.vn

Tóm tắt: Phát triển phẩm chất và năng lực cho học sinh là yêu cầu đặt ra đối với chương trình Giáo dục phổ thông 2018 (hay còn gọi là chương trình giáo dục mới) ở nước ta hiện nay. Bài báo này, chúng tôi tập trung làm rõ cơ sở lý luận về việc phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh và chỉ ra những yêu cầu đặt ra trong dạy học môn Giáo dục kinh tế và pháp luật (GDKT&PL) cho học sinh trung học phổ thông (THPT) để phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh. Qua đó, góp phần nâng cao chất lượng giảng dạy đối với môn học này, đáp ứng mục tiêu giáo dục đề ra.

Từ khóa: Năng lực, năng lực tự chủ, năng lực tự học, giáo dục, giáo dục kinh tế, giáo dục pháp luật, phương pháp dạy học.

SOME REQUIREMENTS IN TEACHING ECONOMIC AND LEGAL EDUCATION TO DEVELOP STUDENTS' AUTONOMY AND SELF-LEARNING COMPETENCE

Ly Trung Thanh, Hoang Thu Thuy
Faculty of Political Education, University of Education – Thai Nguyen University
Email: thanhlt@tnue.edu.vn

Abstract: Developing students' qualities and competencies is a core requirement of Viet Nam's 2018 General Education Curriculum (also known as the new curriculum). In this article, we focus on clarifying the theoretical basis for developing students' autonomy and self-learning competence and identifying key requirements in teaching the subject Economic and Legal Education (ELE) at the high school level to foster these competencies. The paper aims to propose practical solutions to improve the teaching quality of this subject, thereby contributing to achieving the overall educational goals.

Keywords: Competence, autonomy competence, self-learning competence, education, economic education, legal education, teaching methods.

Nhận bài: 14/04/2025

Phản biện: 11/05/2025

Duyệt đăng: 16/05/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Môn GDKT&PL đóng vai trò quan trọng trong việc trang bị cho học sinh những kiến thức cơ bản về kinh tế, pháp lý và các kỹ năng sống cần thiết. Trong bối cảnh giáo dục hiện đại, bên cạnh việc truyền đạt kiến thức, mục tiêu giáo dục còn phải chú trọng phát triển năng lực tự chủ và tự học của học sinh. Điều này không chỉ giúp học sinh hiểu sâu sắc về các vấn đề kinh tế và pháp luật mà còn tạo nền tảng vững chắc cho việc hình thành các kỹ năng cần thiết trong cuộc sống và công việc sau này. Vì vậy, việc đặt ra các yêu cầu cụ thể trong dạy học môn này là rất cần thiết, giúp học sinh phát huy tối đa khả năng tự học, từ đó trở thành những công dân có trách nhiệm và chủ động trong xã hội.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Một số khái niệm cơ bản và vị trí, vai trò, nội dung môn Giáo dục kinh tế và pháp luật

2.1.1. Một số khái niệm cơ bản

Năng lực được hiểu là khả năng cá nhân huy động tổng hợp kiến thức, kỹ năng và các yếu tố tâm lý như hứng thú, niềm tin, ý chí... để thực hiện hiệu quả một loại hoạt động cụ thể trong những điều kiện xác định. Trong Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể 2018, năng lực được

xác định là thuộc tính được hình thành và phát triển thông qua học tập và rèn luyện.

Năng lực của học sinh là khả năng nắm bắt và vận dụng kiến thức, kỹ năng, thái độ phù hợp với nhận thức và hoàn cảnh để giải quyết các vấn đề thực tiễn.

Chương trình GDPT 2018 xác định ba năng lực chung cốt lõi gồm: năng lực tự chủ và tự học, năng lực giao tiếp và hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề và sáng tạo; cùng với các năng lực đặc thù như: ngôn ngữ, tính toán, khoa học, công nghệ, tin học, thẩm mỹ và thể chất.

Năng lực tự chủ là khả năng đưa ra quyết định độc lập và có trách nhiệm trong học tập.

Năng lực tự học là khả năng tự lĩnh hội tri thức và rèn luyện kỹ năng mà không cần sự hướng dẫn trực tiếp, bao gồm kỹ năng, thói quen và động cơ học tập.

2.1.2. Vị trí, vai trò, nội dung môn Giáo dục kinh tế và pháp luật

Ở bậc THPT, môn Giáo dục kinh tế và pháp luật (GDKT&PL) là môn học lựa chọn, phù hợp với học sinh yêu thích hoặc định hướng nghề nghiệp liên quan đến giáo dục công dân, chính trị, kinh tế, pháp luật... Môn học cung cấp kiến thức

cơ bản về kinh tế, pháp luật và khả năng vận dụng vào đời sống thực tiễn, góp phần hình thành kỹ năng sống và đạo đức công dân.

GDKT&PL giúp học sinh phát triển các phẩm chất cốt lõi như yêu nước, nhân ái, trung thực, trách nhiệm; các năng lực chung như tự chủ, hợp tác, sáng tạo, và năng lực đặc thù gồm điều chỉnh hành vi, phát triển bản thân, tham gia hoạt động kinh tế – xã hội.

Môn học tiếp nối quá trình giáo dục ở THCS, giúp học sinh hiểu biết, có niềm tin vào giá trị đạo đức, pháp luật và chủ động thực hiện trách nhiệm công dân trong xây dựng, bảo vệ Tổ quốc và đấu tranh chống tiêu cực trong xã hội.

2.2. Một số yêu cầu để phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh trong dạy học môn Giáo dục kinh tế và pháp luật

Để phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh trong dạy học môn GDKT&PL, giáo viên ngoài việc nắm vững nội dung của chương trình, các yêu cầu cần đạt của từng chủ đề, có kiến thức kinh tế và pháp luật chuẩn, đáp ứng được các yêu cầu đặt ra của môn học. Mỗi chủ đề, khi thiết kế kế hoạch bài dạy, giáo viên cần phải xác định được các phẩm chất, năng lực cần hình thành cho học sinh. Đối với, năng lực tự chủ và tự học, đây là năng lực rất cần hình thành và phát triển cho các em trong học tập môn GDKT&PL. Những nội dung kiến thức về kinh tế và pháp luật trong chương trình GDKT&PL mang tính khái quát, nội dung rộng và bao trùm trên nhiều lĩnh vực. Nên học sinh muốn hiểu và vận dụng thực hành được, giáo viên ngoài việc giảng trên lớp các kiến thức mới, còn cần phải tăng cường hướng dẫn học sinh tự học, tự nghiên cứu với hệ thống các bài tập,

nhiệm vụ cụ thể gắn với nội dung mỗi bài học.

Tuy nhiên, mỗi chủ đề của môn GDKT&PL lại được thiết kế thành các nội dung khác nhau. Mỗi bộ sách giáo khoa lại cũng có những cách chia chủ đề thành các bài học khác nhau. Bởi vậy, giáo viên cần bám sát yêu cầu cần đạt của mỗi chủ đề, để xác định ở chủ đề này, bài nào sẽ tập trung nhiều nhất cho việc hình thành và phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh. Căn cứ vào đó, để lựa chọn các hình thức, phương pháp dạy học phù hợp nhằm phát triển cho học sinh năng lực tự chủ và tự học.

Qua tìm hiểu, các thầy cô giảng dạy môn GDKT&PL ở phổ thông cho biết, hầu hết học sinh gặp nhiều khó khăn khi học tập môn học này vì kiến thức của môn học mang tính khuôn mẫu. Đặc biệt là học về các quyền và nghĩa vụ của công dân được quy định trong Hiến pháp, các vấn đề cơ bản về Luật quốc tế; hay các nội dung về kinh tế như về ngân sách nhà nước và thuế, tín dụng và các hình thức tín dụng, thị trường và cơ chế thị trường..... Học sinh nếu không nghiên cứu và tìm hiểu trước các nội dung kiến thức của môn học sẽ rất khó nắm bắt và hiểu được ngay các kiến thức mới mà giáo viên cung cấp trong 45 phút trên lớp. Chính vì vậy, giáo viên cần phải nghiên cứu và xây dựng hệ thống các câu hỏi, nội dung bài tập để hướng dẫn học sinh nghiên cứu trước và sau khi học xong từng chủ đề của bài học. Việc giáo viên lựa chọn cách thức để có thể phát triển được năng lực tự chủ và tự học cho học sinh cũng cần phải dựa trên cấu trúc các thành tố năng lực tự chủ và tự học được Bộ Giáo dục và Đào tạo nêu ra trong Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể 2018. Cụ thể:

Bảng 1.1. Biểu hiện năng lực tự chủ và tự học cần hình thành và phát triển ở học sinh THPT

Năng lực	Yêu cầu cần đạt ở cấp THPT
1.1. Tự lực	- Biết giúp đỡ người sống ý lại vươn lên để có lối sống tự lực.
1.2. Tự khẳng định và bảo vệ quyền, nhu cầu chính đáng	- Biết khẳng định và bảo vệ quyền, nhu cầu cá nhân phù hợp với đạo đức và pháp luật.
1.3. Tự điều chỉnh tình cảm, thái độ, hành vi của mình	- Đánh giá được những ưu điểm và hạn chế về tình cảm, cảm xúc của bản thân; tự tin, lạc quan. - Biết tự điều chỉnh tình cảm, thái độ, hành vi của bản thân; luôn bình tĩnh và có cách cư xử đúng. - Sẵn sàng đón nhận và quyết tâm vượt qua thử thách trong học tập và đời sống. - Biết tránh các tệ nạn xã hội.

1.4. Thích ứng với cuộc sống	- Điều chỉnh được hiểu biết, kỹ năng, kinh nghiệm của cá nhân cần cho hoạt động mới, môi trường sống mới. - Thay đổi được cách tư duy, cách biểu hiện thái độ, cảm xúc của bản thân để đáp ứng với yêu cầu mới, hoàn cảnh mới.
1.5. Định hướng nghề nghiệp	- Nhận thức được cá tính và giá trị sống của bản thân. - Nắm được những thông tin chính về thị trường lao động, về yêu cầu và triển vọng của các ngành nghề. - Xác định được hướng phát triển phù hợp sau trung học phổ thông; lập được kế hoạch, lựa chọn học các môn học phù hợp với định hướng nghề nghiệp của bản thân.
1.6. Tự học, tự hoàn thiện	- Xác định được nhiệm vụ học tập dựa trên kết quả đã đạt được; biết đặt mục tiêu học tập chi tiết, cụ thể, khắc phục những hạn chế. - Đánh giá và điều chỉnh được kế hoạch học tập; hình thành cách học riêng của bản thân; tìm kiếm, đánh giá và lựa chọn được nguồn tài liệu phù hợp với mục đích, nhiệm vụ học tập khác nhau; ghi chép thông tin bằng các hình thức phù hợp, thuận lợi cho việc ghi nhớ, sử dụng, bổ sung khi cần thiết. - Tự nhận ra và điều chỉnh được những sai sót, hạn chế của bản thân trong quá trình học tập; suy ngẫm cách học của mình, rút kinh nghiệm để có thể vận dụng vào các tình huống khác; biết tự điều chỉnh cách học. - Biết thường xuyên tu dưỡng theo mục tiêu phấn đấu cá nhân và các giá trị công dân.

(Nguồn: CTGDPT - Chương trình tổng thể “Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo”) [2, tr.29-33]

Trên thực tế, học sinh nói chung, học sinh lứa tuổi THPT nói riêng, các em còn chưa hoàn thiện về nhận thức, tính tự giác chưa cao, khả năng tự quyết định các vấn đề của bản thân, cũng như các vấn đề trong học tập còn nhiều hạn chế. Để có thể giúp học sinh, học tập tốt hơn, phát huy được năng lực, khả năng của bản thân, giáo viên cần có các biện pháp, hình thức tổ chức dạy học cho phù hợp để có thể khích lệ học sinh phát triển năng lực tự chủ và tự học của bản thân.

Trong quá trình dạy học môn GDKT&PL, giáo viên cần có những định hướng cụ thể để học sinh biết xây dựng kế hoạch học tập, công việc cá nhân một cách hợp lý, dành thời gian phù hợp để nghiên cứu học tập, tìm tòi tài liệu, ôn luyện kiến thức đã được học, bổ sung, mở rộng kiến thức mới; tích cực vận dụng những gì được học để giải quyết các vấn đề thực tiễn liên quan đến các lĩnh vực kinh tế và pháp luật... Qua đó, sẽ giúp cho học sinh có điều kiện bộc lộ năng lực của bản thân và rèn luyện các kỹ năng cần thiết để đáp ứng yêu cầu của xã hội và nghề nghiệp trong tương lai. Chính vì thế, phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh cần được giáo viên chú trọng, thường xuyên thực hiện trong quá trình dạy học.

Để phát triển năng lực tự chủ và tự học trong dạy học môn GDKT& PL, giáo viên cần chú ý đến các vấn đề sau đây:

Thứ nhất, giáo viên cần hình thành cho học sinh các kỹ năng khi học tập các nội dung kiến thức về kinh tế và pháp luật được nêu ra qua mỗi chủ đề của môn học. Cụ thể:

Hình thành cho học sinh kỹ năng định hướng. Giáo viên cần bám vào yêu cầu cần đạt của các chủ đề trong chương trình môn GDKT&PL để hướng dẫn học sinh có những định hướng khi xác lập các mục tiêu học tập và xây dựng kế hoạch học tập cho phù hợp với nội dung kiến thức của môn học. Xác định đâu là kiến thức trọng tâm cần đào sâu nghiên cứu, đâu là kiến thức để vận dụng giải quyết các vấn đề thực tiễn... Từ đó, học sinh có cơ sở để lập kế hoạch học tập cho phù hợp, hiệu quả.

Hình thành kỹ năng lập kế hoạch học tập: Dưới sự định hướng của giáo viên, học sinh sẽ cần xây dựng được kế hoạch học tập thích hợp với mục tiêu, nhiệm vụ học tập của bản thân. Học sinh là người quyết định với kế hoạch mà mình xây dựng, đồng thời cũng là người thực hiện các nhiệm vụ trong kế hoạch đề ra. Vì thế, học sinh khi lập kế hoạch cần xây dựng các bước cụ thể, tương ứng với các mốc thời gian nhất định. Ví dụ: thời gian nghiên cứu, thu thập tài liệu sẽ vào thời gian nào, ở đâu và mất bao lâu để hoàn thành cho các nội dung nêu ra. Quá trình học tập môn học này phải đảm bảo sẽ không được là ảnh hưởng đến các môn học khác của học sinh.

Hình thành kỹ năng thực hiện kế hoạch: Để phát triển được năng lực tự chủ và tự học cho học sinh trong quá trình dạy học môn GDKT&PL, cần hình thành cho học sinh kỹ năng thực hiện kế hoạch. Bao gồm: kỹ năng tiếp cận thông tin, xử lý thông tin, vận dụng thông tin, trao đổi, phổ biến thông tin. Để có thể thực hiện được các bước trong kế hoạch, học sinh cần phải biết khai thác thông tin liên quan đến kiến thức kinh tế, pháp luật từ các nguồn tài liệu khác nhau như Sách giáo khoa, Sách bài tập, các sách tham khảo liên quan đến kinh tế, pháp luật, các thông tin tư liệu từ tạp chí, báo đài, báo mạng...

Trên cơ sở các tài liệu thu thập được, giáo viên cũng cần hướng dẫn để học sinh biết phân loại tài liệu, khai thác và sử dụng các nguồn thông tin chính thống, khoa học, chính xác, đúng đắn... Tránh việc học sinh bị các tài liệu mạng, tài liệu không chính thống, những thông tin sai lệch làm cho quá trình nhận thức bị ảnh hưởng, kẻ xấu lợi dụng lôi kéo...

Hình thành cho học sinh kỹ năng kiểm tra, đánh giá, rút kinh nghiệm: Để đánh giá được mức độ đạt được của các nhiệm vụ nêu ra trong kế hoạch mà học sinh xây dựng, G]giáo viên cũng cần hướng dẫn để các em tự mình đánh giá được kết quả các nhiệm vụ nêu ra, thực hiện được ở mức độ nào, còn những nội dung nào chưa hoàn thành, vì sao chưa hoàn thành, và tìm ra cách thức khắc phục những hạn chế... Sau mỗi kế hoạch lập ra của học sinh, giáo viên cũng nên có những nhận xét, chia sẻ, hỗ trợ để học sinh có thể làm tốt hơn ở các kế hoạch tiếp theo và biết rút ra những bài học cần thiết cho bản thân.

Hai là, trong quá trình dạy môn GDKT&PL, giáo viên cần tạo ra cho học sinh tâm thế học tập thoải mái, chủ động, tích cực.

Trong quá trình dạy học, ở một chủ đề hay một tiết học phần kinh tế hoặc pháp luật, giáo viên có thể cùng học sinh trao đổi và cho phép học sinh được lựa chọn nội dung và hình thức học tập sao cho phù hợp. Học sinh có thể thực hiện nhiệm vụ học tập trên lớp hoặc ngoài giờ lên lớp và báo cáo tại lớp theo cách lựa chọn của học sinh. Khi giáo

viên trao cho học sinh cơ hội để họ được thể hiện tính tự chủ, khả năng tự học, tự nghiên cứu, sẽ đem đến cho các em niềm hứng thú, sự say mê, cảm hứng sáng tạo trong học tập. Đôi khi, sự thay đổi dù nhỏ trong cách tổ chức dạy học của giáo viên, sẽ giúp cho học sinh có môi trường học tập mang tính mở, người học được phát triển các năng lực của bản thân - đây chính là điều mà Chương trình giáo dục phổ thông 2018 hướng đến.

Ba là, giáo viên cũng cần hướng dẫn để học sinh biết cách nghiên cứu Sách giáo khoa, các tài liệu tham khảo từ các tạp chí, báo, tài liệu mạng.... biết tra cứu thông tin, ghi chép, nghe giảng bài cho hiệu quả trong quá trình học tập môn GDKT&PL.

Để phát triển năng lực tự chủ và tự học, việc sử dụng Sách giáo khoa cho hiệu quả, đúng cách cũng là nội dung mà giáo viên phải quan tâm, hướng dẫn cho người học. Hiện nay, Sách giáo khoa đã có sự thay đổi trong cách biên soạn nội dung, hình thức trình bày. Rất nhiều thông tin trong Sách giáo khoa là cần thiết đối với học sinh khi học tập. Học sinh cần phải biết sử dụng Sách giáo khoa cho đúng cách và hiệu quả.

III. KẾT LUẬN

Qua những nội dung phân tích của bài viết trên đây cho thấy, giáo viên khi dạy học môn GDKT&PL cần chú trọng đến việc phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh thông qua phương pháp giảng dạy linh hoạt, các kỹ năng cần hình thành để tạo cơ hội cho học sinh thực hành, tìm tòi và giải quyết vấn đề. Điều này không chỉ giúp học sinh nắm vững kiến thức mà còn rèn luyện kỹ năng tư duy độc lập, khả năng tự nghiên cứu và ứng dụng kiến thức vào thực tế. Mục tiêu cuối cùng của quá trình dạy học là trang bị cho học sinh những kỹ năng cần thiết để đối mặt với các thử thách trong học tập và cuộc sống. Với việc phát triển năng lực tự chủ và tự học cho học sinh trong dạy học môn GDKT&PL sẽ giúp học sinh có thêm cơ hội và điều kiện đào sâu kiến thức, phát huy tính tự chủ, sáng tạo, tích cực trong học tập và nghiên cứu. Nhờ đó mà kết quả học tập của môn học này cũng sẽ được nâng lên đối với học sinh của các nhà trường phổ thông ở nước ta.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bùi Tuấn An (2022), Tự chủ là gì, <https://luatminhkhue.vn/tu-chu-la-gi.aspx>
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), CTGDPT- Chương trình Giáo dục phổ thông tổng thể (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo).
3. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), CTGDPT- Chương trình môn GD&ĐT (Ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo).
4. Nguyễn Gia Cầu (2022), Việc bồi dưỡng năng lực tự học cho học sinh, Tạp chí Giáo dục Việt Nam, số tháng 10/2022
5. Bùi Thị Hiền (2001), Từ điển Giáo dục học, Nxb Từ điển Bách Khoa
6. Hoàng Phê (1992), Từ điển Tiếng Việt, Nxb Đà Nẵng.
7. Trần Thị Thanh Thúy (chủ biên) (2016), Dạy học tích hợp phát triển năng lực học sinh, quyển 2, Nxb ĐHQG Hà Nội
8. Nguyễn Cảnh Toàn (chủ biên), Nguyễn Kỳ, Lê Khánh Bằng, Vũ Văn Tảo (2002), Học và dạy tự học, NXB Giáo dục.